

עניני תענית אסתר ופורים - שיעור 184

I. מי שאין יכול להתענות בתענית אסתר אם צריך לפרוע אחר כך ותלוי בג' שיטות (c) רש"י דהתענית מנהג בעלמא (b) ר"ת שהוא מדברי סופרים (c) הב"ח שהוא מדברי קבלה

(א) עיין ברמ"א (תרפ"ו - z) דתענית זו אינו חובה לכן יש להקל בו לעת הצורך כגון למעוברת או למניקות או לחולה שאין בו סכנה ואפילו רק כואבי עינים שאם מצטערים הרבה לא יתענו ויפרעו אח"כ והפרעין קאי על כואבי עינים אבל מעוברת אף שאינה מצטערת אינה מתענה כ"כ הישועות יעקב אמנם האליהו רבה מחמיר בזה אך ביולדת כל ל' גם הוא מיקל (מ"ג סק"ד) וטעם שצריך פרעון משום שתענית זה אינו קבוע ליום זה שיש שהיו מתענין ג' ימים בחודש אדר זכר לתענית של אסתר (שטר הליין סק"ה) ולכן אפילו מי שלא התענה ביוה"כ ע"י חולי לא נזכר שיפרע תעניתו אח"כ (דעת תורה תק"ג - h) וי"א דמעוברת עד חדש ט' אינה מתענה אפילו ביוה"כ אבל עיין בציץ אליעזר (י"ז - י"ז) שאין להתיר היתר כללי על זה ולא כהגר"י פישר

(ב) הכף החיים (תרפ"ו - סק"ז) כתב דאין צריך לפרוע אלא א"כ דאין מתענים אלא להרוחה אבל אם הרופא אמר שהתענית מזיק להם א"צ לפרוע אח"כ וכמו מעוברות ומניקות שמתחלה לא גזרו

II. אם מעוברת ומינקת צריכות להתענות

(א) עיין במ"ב (תרפ"ו - סק"ד) דמעוברת אף שאינה מצטערת אינה מתענה (הישועות יעקב) ובא"ר מחמיר שאינה אוכלת אא"כ מצטערת ועיין במג"א (תרס"ג) שמקילים לקרות המגילה כליל י"ד מבעוד יום להקל על מעוברות ואפשר זה תלוי אם תענית אסתר מדברי קבלה או מנהג בעלמא דעת הב"ח שהובא בערוך השלחן (סק"ז) דתענית זה הוי תענית מדברי קבלה וחמיר טפי מהד' תעניתים דבזמן הזה דאין שמד ואין שלום מקילים בהם למעוברות אמנם דעת רש"י דתענית אסתר אינו אלא מנהג בעלמא וקיל יותר מהד' תעניתים

(ב) עיין בנזירות שמשון (תרפ"ו) דתענית אסתר מדברי קבלה אבל הג' תעניתים תלוי במנהג והנשים לא נהגו להתענות וזה חידוש גדול לפטור סתם נשים מכל הד' צומות (עיין בספר נטעי גבריאל דף מ"ה)

(ג) ועוד חידוש גדול עיין בשו"ת בנין שלמה (י"ז) דלפי ר"ת שעיקר התענית היה לעמוד על נפשם לנוח מאויביהם שהיו צריכים רחמים והתענו א"כ הכהנים שלא הלכו למלחמה לא היו צריכין להתענות כלל ביי"ג באדר אמנם עיין ברמב"ם (פי"ג מהלכות שמיטה ויזל - ס"ג) שכתב דרק במלחמת כיבוש כיון שלא נטלו חלק בארץ לא היו הולכים במלחמה

III. האם מותר לעסוק באחיזת עינים כדי לגרום שמחת פורים או שמחת חתן וכלה

(א) התורה אמרה לא תעוננו (ויקרא י"ט - כ"ו) ודרשו חז"ל דזה אותזי עינים ובסנהדרין (ס"ז) מסופר שם מעשה שאחד שחתך גמל לאברים ואחר כך קשקש לו בפעמון וקם הגמל על רגליו ואם אין שם דם זה סימן שאחיזת עינים היא עיין בשלחן ערוך (י"ד קט"ט - ט"ו) דאוחז את העינים אסור וכתב הש"ך שגם אחיזת עינים שלא נעשה בכשוף כי אם ע"י מראה ותחבולות וע"י קלות התנועה ביד אסור ועיין ברמב"ם (עבודת כוכבים פי"ה - ט' וזמנין המצות סימן ל"ג) ועיין בספר החינוך (סימן ר"ג) דמי שישליכו טבעת באויר ויוציאוה מפי אחד מן העומדים לפניו נקרא מעונן ולוקה ועיין בחכמת אדם (כלל פ"ט ה) שכתב שהכדחנים שעושין אחיזת עינים על החתונות עוברים בלאו דאורייתא והמצוה לעשותן עובר משום לפני עור ואסור להסתכל וראותם וכ"כ הקצור שו"ע (קס"ו - ז)

(ב) איברא עיין בדרכי משה (סוף תרל"ו) שהביא השו"ת מהר"י מינץ דמשום שמחת פורים ליכא למיחש לאיסור לא תגזול (ריצ"ה) וגם שמתנכרין בפרצופין ולבישת שמלת אשה מותר משום שמחת פורים אמנם המהר"י ברי"ן כתב דאין ראייה מבני אדם החוטפים זה מזה דממון ניתן למחילה דהפקר ב"ד הפקר משא"כ בדיני איסור כגון כלאים ולא תלבש ואחיזת עינים מ"מ הביא ראייה מבכא קמא (קי"ג) דמותר ללבוש כלאים אם אינו מתכוין ללבישה ולפי מקצת מפרשים שפירשו שם דלבשו כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי סתם הדרכי משה שס' "אבל טוב להחמיר" אבל הרמ"א כתב דהמנהג כהמקילים אמנם המ"ב (סק"ל) והבאר היטב (סק"ג) כתבו להחמיר ועיין בשו"ת יביע אומר (ה - י"ד סימן י"ד) ושו"ת יחיה

דעת (ה - ג) שכתב דיש למחות ביד המקילים ועוד כתב שהגדולים מוזהרים על הקטנים שלא להלביש הילדים בכגדי ילדות דאפילו באיסור מדברי סופרים אסור למספי ליה בידים וכן מבואר בתשובת הרמב"ם שבראש ספר מעשה רוקח (דף ב) שהתינוקים לפעמים יקשטו אותם בקישוטי הנשים ויצבעו ידיהם בצבע שהנשים צובעות בו וזה איסור גמור

IV. האם מותר לו לדלג על הנסים כדי שיספיק לסיים תפלתו ולומר קדושה עם הצבור

עיין בשו"ת הרדב"ז (ד - י"ג) דאין חוששין למצוה קלה או חמורה אלא המצוה הראשונה הבאה לידו יעשנה דאין מעבירין על המצות (יומא ל"ג) כ"כ המג"א (כ"ה - סק"ה) ועיין בשו"ת חכם צבי (ק"ו) דחוששין למצוה החמורה והגר"א (תכ"ו - סק"ז) כתב כמותו מ"מ כאן שהוא כבר באמצע התפלה נראה שלכל הדעות אינו רשאי לדלג ועיין ברש"י (סוכה כ"ה:) שהעוסק במצוה פטור מן המצוה הוא גם בעוסק במצוה קלה ועיין בריטב"א (סוכה כ"ה:) שהעוסק במצוה פטור מן המצוה ואיסורא נמי איכא כשמפסיק למצוה האחרת נראה כפורק עול מהמצוה שעוסק בה

V. שכח לומר על הנסים בברכת המזון

א) בשו"ת המהרש"ל (מ"ח) כתב שאם שכח צריך לחזור שכן נמצא במרדכי דבשבת ויום טוב ופורים דלא חזי דלא אכיל פת מחזירים אותו ועיין בשער הציון (תל"ה - ב) שכן דעת השל"ה והט"ז והמ"מ

ב) והמגן אברהם (תל"ה - סק"ט) כתב וצ"ע שלא יהיה ברכת המזון עדיף מתפלה שחובה היא ואעפ"כ אין מחזירים אותו וכ"כ האליהו רבה בשם התרומת הדשן

ג) ולמעשה עיין במ"ב (סקט"ו) דספק ברכות להקל ואם ירצה יאמרנו בתוך הרחמן וזה ספק בדינא ואפילו בברכת המזון שהיא דאורייתא אמרינן ספק ברכות להקל

VI. שכח לומר על הנסים בתפלה בפורים ונזכר מיד אחר שחתם הטוב שמך ולך נאה להודות או נזכר אחר ברוך אתה ה' (עיין בשו"ת יחיה דעת ה - מ"ע)

א) בפסקי הרא"ש כתב שבכל אותם דברים שאין מחזירים אותם כגון על הנסים וכן יעלה ויבוא בערבית של ראש חודש וכן עננו כיון שסיים אותה ברכה אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה אינו חוזר ואם יחזור הוי ברכה לבטלה ורבינו אלחנן סבר שכל זמן שלא פתח בברכה שלאחריה נחשב כעומד באמצע הברכה ואינו חשיב הפסק וראיה שאינו הפסק משתקנו לו ברכה חדשה בברכת המזון בראש חודש אשר נתן ראשי חדשים ועיין ברדב"ז (תקס"ב) ובאשל אברהם מבוטשאטש (תל"ה) שפסקו כרבינו אלחנן אבל השו"ע (ל"ד - ד' ו') כתב שאם שכח להבדיל בתפלה במוצאי שבת כל שסיים וחתם חונן הדעת אין לו לחזור לומר אתה חוננתנו אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה ועיין במ"ב (סק"ז) דאפילו שהזכיר השם של סיום הברכה. ועיין עוד (נסימן קי"ד - ו) דאם סיים הברכה אומר משיב הרוח בלא חתימה קודם שהתחיל אתה קדוש. ובבה"ל (שם נד"ה "צ"ל חתימה") הביא דעת הראב"ה כרבינו אלחנן ורבינו יונה כהרא"ש אבל שאני התם דצריך לחזור משא"כ כאן דאין צריך לחזור

ב) ולענין לסיים למדני חקיך אחר ברוך אתה ה' שכן פסק הגאון מבוטשאטש הנ"ל אינו מסתברא שהרי גם באמירת פסוק כזה בתפלה יש משום ספק הפסק ורק במקום שאם טעה מחזירים אותו הסכימו הפוסקים שאם נזכר יסיים למדני חקיך משום שזה יותר קל מברכה לבטלה משא"כ במקום שאין מחזירים אותו שאינו רשאי לומר למדני חקיך וע"ע באג"מ

VII. קריאת המגילה Daydreaming during

א) עיין בתשובות הרשב"א (סימן תס"ז) דאפילו אם חיסר תיבה אחת לא יצא והביאו המג"א (תל"ן - סקט"ו) ומשנה ברורה (סקמ"ח) ובחיי אדם (כלל קנ"ה - כ"ה)

ב) עיין בשו"ת ארץ צבי (סימן מ"ה) מי שאינו משים לבו אל הדברים ופונה לבו לדברים אחרים לאו שמיעה היא כיון שאינו שומע כהוגן בלי שימת הלב וזה בגדר שמעה מתנמנם לא יצא (תל"ן - י"ג) וכ"כ הלבושי שרד (סקט"ו) דכיון שמתה אזנו להקורא ואינו חושב מחשבות אחרות מסתמא שמע הכל וא"צ לכוין בכל תיבה בבירור ועיין בארץ צבי דאפילו שט במחשבתו בענינים אחרים כל שמביט כסדר מלה במלה בהדברים שהש"ץ אומר חשוב שומע דאל"כ איך אפשר במקרה שהוא מביט באותו מקום ובאותו מלה

VIII. אם צריך משלוח מנות דוקא על ידי שליח

- (א) עיין במ"ב (תל"ה - סק"ח) שהביא השו"ת בנין ציון שנסתפק בזה
- (ב) ובשו"ת בנין ציון (מ"ד) כתב דלב' טעמים דשילוח מנות (התה"ד - רווח לסעודת פורים והמנות לוי - ריעות) גם בנותן הוא בעצמו ליד חברו יוצא ומה דכתיב לשון שליחות הוא להורות דשילוח לבד יצא אפילו אין חברו רוצה לקבל ואולי לכתחלה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר
- (ג) ושליחות הוא לקולא שלא יאמרו מצוה בו יותר משליחותו בוטשאטש (תל"ה)
- (ד) ועיין בשו"ת האלף לך שלמה (שפ"ג) דאם איהו לא מצי עביד גם שלוחו לא מצי עביד
- (ה) עיין בשו"ת מהרי"א אסאד (ר"ז) דשלח ע"י הדואר יוצא משמע אפילו ע"י גוי או כלב וא"א לומר דאדם גרוע מכלב או גוי
- (ו) עיין בכף החיים (תל"ה - מ"ח) דמצינו בתורה בכמה מקומות לשון משלוח ואינו ע"י שליח (בנח וישלח ידו ויקחם וגבי אברהם וישלח אברהם את ידו)

IX. אם סעודת פורים צריך בשר

- (א) ברמב"ם (מגילה ז - ט"ו) כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו ושותה יין. ועיין בערוך השלחן (תל"ה - ז) דבשר ודאי צריך דבלעדי זה אין חשיבות.
- (ב) בספר מועדי ה' (דף קל"ז) כתב שאין יוצאים ידי שמחת פורים בעופות משום שנאמר בו שמחה ואין שמחה אלא בבשר בהמה ולא עופות דלאו בני שמחה ניהו כדיליף (צמגינה ח) וכל שכן שאינו יוצא בדגים.
- (ג) ועיין בראבי"ה הלכות תענית (תתפ"ח) דבשר עוף מותר בסעודת המפסקת מפני שאין בו שמחה. והשו"ע (תקנ"ח) פסק להחמיר בבשר עוף דמראש חודש אב עד התענית אף על פי שאין שמחה בעופות אסור לאכול
- (ד) ועיין עוד בר"ן (ריש פרק ד' דסוכה) שלא אמרו אין שמחה אלא בבשר אלא למצוה מן המוכחר אבל לא לעכב. וזה לענין יום טוב.
- (ה) ועיין עוד שו"ת בשאגת אריה (ס"ה) אלא ודאי שמצות שמחה נוהגת מן התורה גם בזמן הזה בבשר חוליין או בשאר מיני שמחות. ועיין שו"ת יתוה דעת (י - ל"ג) וראה שיעור 16.
- (ו) עיין שו"ת משנה הלכות (ז - ט"ז) יכול לצאת סעודת פורים בסתם ארוחת הבקר. וראיתו מהט"ז (תל"ג - ז) דמשמע "דעיקר הסעודה הוא דלא סגי דלא אכל (שלא יהיה יום צום) מקיימין מצות סעודת פורים ומה שאנו קורין סעודת פורים לא הוי אלא תוספת שמחה. ופשוט דבארוחת הבקר לא אכלו ולא אוכלים בשר."

- X. אם סעודת פורים צריך דוקא פת - עיין שו"ת יתוה דעת (ה - פ"ט) דסעודת פורים מן הדין אינה צריכה להיות דוקא בפת. אולם נכון לחוש לכתחלה לדעת הפוסקים שסוברים שצריכה פת מ"מ אם שכח על הנסים אין מחזירין אותו (מ"ב תל"ה - ט"ו) וכ"כ האליהו רבה (תל"ה - ז) דסעודת פורים אין צריך פת. ובערוך השלחן (תל"ה - ז) כתב דאין משתה בלא לחם כדכתיב בלוט "ויעש להם משתה ומצות אפה" וממילא לא יצא בלא לחם דומיא דשבת ויו"ט.

XI. עשיית מלאכה בפורים - שו"ע (תל"ו - ה)

- (א) מגילה (ה): מלאכה לא קבלו - דכתיב שמחה ומשתה ויום טוב ולסוף כתיב ימי משתה ושמחה ולא יום טוב. ורמ"א - והאידנא נהגו בכל מקום שלא לעשות. והעושה אינו רואה סימן ברכה. ולצריך מצוה שרי וכן מלאכה גמורה לצריך פורים ודבר שא"צ עיון גדול. ועיין בעה"ש (תל"ו - ז) דנהגו לישב בחניות ויראת ה' אין פותחין חניות.
- (ב) ושו"ת דברי מלכיאל (ה - רל"ז) אוסר נטילת צפורנים בפורים ובשערים מצויינים בהלכה (קמ"ז - י"ג) אסר לגלח השער וגם כיבוס בגדים וכל מלאכות גמורות שלא לצריך פורים. ורב קליין סבר דפה בארצות הברית הכל מותר משום שזה מקום שנהגו לעשות מלאכה. ונראה לי גילוח מותר בע"ש משום שהוא בגדר מצוה לכבוד שבת.

לכות ההפסד י"י לרפאל שלימה לרפאל ארס מת אליהם צ"ל בתוך ימי חול' יסרה יאן